

Mgr. Olga Wewerka

Alfred Lichtwark. Osobnost a dílo v kontextu německé a české kultury

Disertační práce

Posudek oponenta

Předložená práce je velmi důležitým příspěvkem k poznání díla tohoto neobyčejně významného německého kulturně politického činitele, historika a teoretika umění, a to zejména pro české prostředí, ve kterém vyšlo pouze několik málo studií o jeho tvorbě a několik překladů jeho děl.

V tomto ohledu bych se rád dotkl vůbec volby tématu. Lichtwarkovo dílo je mnohoznačné. Týká se nejen dějin německého umění, ale také prosazování obecné znalosti jistých specifík starší i soudobé lokální výtvarné tvorby, ať již za jeho dlouholetého pobytu v Hamburku nebo později v Berlíně. Forma muzea typu Kunsthalle, kterou ve svém životě prosazoval, mu pak byla základním prostředkem pro jeho kulturně výchovnou činnost. Z těchto důvodů je jasné, že teoretické zpracování takto složité problematiky vyžaduje komplikovanou interdisciplinární komparaci proveditelnou pouze v rámci oboru teorie kultury.

Rozsah práce, 401 stran textu s poznámkami za kapitolami a fotodokumentací vloženou do textu, plně odpovídá obecným požadavkům kladeným na disertační práci, dokonce lze s uspokojením konstatovat, že je dosti výrazně přesahuje.

Z charakteru tématu také vyplývá, že problematikou rozsáhlého Lichtwarkova díla se logicky zabývala především velmi početná německá literatura. Zde bych rád vyzdvihl naprostou korektnost autorky v práci s literaturou a poznámkovým aparátem. Právě v tomto ohledu na povrch jasně vystupuje autorčina erudovanost a znalost nejen velmi rozsáhlé literatury, ale zejména přesnost, analytická schopnost a zběhlost v práci s ní. Také rozsah poznámkového aparátu zcela odpovídá charakteru práce jako celku i pojetí jednotlivých kapitol. Tyto kladné stránky se logicky projevují i v práci s českou literaturou o Lichtwarkově díle, která je však početně podstatně chudší. Zejména Otokar Hostinský, Jan Brant a Bohumil Markalous z Lichtwarkova díla zdůrazňovali především zcela nové perspektivy přirozeného přístupu ke kultuře s akcentováním amatérského projevu jako kulturní hodnoty.

Členění práce na tři základní kapitoly, resp. díly:

- I. Alfred Lichtwark – život a dílo
- II. Alfred Lichtwark a Kunsthalle Hamburk
- III. Alfred Lichtwark a výchova k umění,

a řadu podkapitol odpovídá složitosti zpracovávané problematiky.

V první kapitole se autorka soustřeďuje na rozbor jeho díla jako celku, zejména s ohledem na jeho teoretickou a uměleckokritickou činnost. Zde si všímá i jeho působení mezi soudobými německými umělci, z nichž se stýkal hlavně s Maxem Liebermannem. Náležitě místo také věnuje jeho působení v Hamburku. Tato část práce má víceméně souhrnný tedy deskriptivní charakter.

Druhá kapitola se věnuje zejména problematice Kunsthalle jako typu uměleckého muzea. Velkou část autorka věnuje historii muzeí v Německu v druhé polovině 19. století. Patrně klíčovou částí této kapitoly je podrobné pojednání o vzniku a vývoji Kunsthalle v Hamburku. Zde se věnuje Kunsthalle v Hamburku nejen z hlediska stavebního, ale též ryze muzeologického. Všímá si zde v souvislosti s analýzou Lichtwarkova plánu reorganizace Kunsthalle v Hamburku hlavně pojetí muzejní kultury. Další součástí tohoto dílu je analýza vývoje a využití zdejších uměleckých sbírek za Lichtwarkova vedení. Z mého pohledu je velmi zajímavá část věnovaná Lichtwarkovu přímému podílu na plánování novostavby hamburské Kunsthalle. Tato kapitola má, jak jsem výše naznačil, analytický charakter.

Třetí kapitola pak pojednává o hlavních Lichtwarkových podnětech a idejích v jeho pojetí výchovy k umění. Jeho myšlenky autorka velmi zdařile zařazuje do kontextu dobového myšlení v oboru kulturní výchovy a umělecké pedagogiky. Z mého pohledu je v této kapitole nejzajímavější pojednání o uměleckém diletantismu jako přirozeném kulturním fenoménu, a to zejména v oboru amatérské fotografie. Zde se také autorka věnuje přesahu Lichtwarkova díla do českého prostředí. Třetí kapitola má tak charakter vysloveně syntetický.

Hodnocení metodologického přístupu k danému tématu musí být s ohledem na velmi vyvážené členění práce vysloveně kladné. Kladně hodnotím především proporčně velmi zdařilou souvislost mezi deskriptivním charakterem první kapitoly, vysloveně analytickým pojetím kapitoly druhé a syntetizujícím shrnutím kapitoly třetí. Práce se celkově vyznačuje nejen velkou dávkou vědecké erudice a korektnosti, ale současně i velmi bystrými a nápaditými postřehy, které se týkají přesahu Lichtwarkova díla do současnosti, tedy jeho aktuálnosti.

Obrazový doprovod práce formou obrázků v textu pokládám za zdařilý a dostatečný, byť ne nejbohatší. Vizuální stránku každého textu, který se týká v nějakém ohledu výtvarného umění, já osobně pokládám za velmi důležitou, zejména s ohledem na nutnou

názornost každé takové práce. U této práce o díle Alfreda Lichtwarka však respektuji, že byla soustředěna na ryze teoretickou stránku jeho tvorby, tedy víceméně na jeho myšlenkový odkaz, a potřeba širšího obrazového doprovodu tak nebyla nezbytně nutná. Většinou platí, že méně znamená více, ale obávám se, že v našem případě by více asi skutečně znamenalo více.

Vcelku logicky z výše uvedeného vyplývá velmi kladné hodnocení dané disertační práce, a to především jako celku. V dílčích jednotlivostech však lze jisté nepatrné nedostatky vytknout. Z hlediska jazykového je jasné, že práce musí nějakým způsobem odrážet to, že vznikala v jiném jazykovém prostředí. Projevuje se to v jisté tuhosti a šroubovanosti vyjadřování. Podobným způsobem se projevila i autorčina snaha po maximální obsahové korektnosti. Výsledkem pak je poněkud těžkopádně působící text, který může nezaujatému čitateli způsobovat při nutném absorbování obsahu jisté obtíže.

V kapitole o Lichtwarkově muzeologické koncepci trochu postrádám podrobnější komparaci se současnými obecnými trendy ve světovém muzejnictví. V textu se tato komparace samozřejmě nachází, ale myslím si, že mohla být zpracována poněkud více do šířky i hloubky.

Z mého pohledu trochu problematicky vyznívá část věnovaná ohlasu Lichtwarkova díla u nás. Myslím, že poněkud větší pozornost mohla být věnována kulturnímu kontextu, do něhož Lichtwarkovo dílo vstupovalo v Čechách. Z práce není kupř. zcela jasné, proč byl ohlas Lichtwarkova díla u nás tak malý. Není jasné, zda nebyl malý ohlas jeho díla dán kupříkladu odlišným vývojem a potřebami našeho prostředí. V tomto ohledu se nabízí příklad téměř stoprocentní absence muzea typu Kunsthalle u nás. Další otázkou je, zda to nemohlo být až bytostnou nedůvěrou a někdy až odporem ke všemu, co se k nám dostávalo z německého prostředí. Svoji roli zde asi mohlo hrát i dostředné (ve smyslu nacionálním) ideologické směřování dané ještě vlivy z období romantismu s až osudově působícím nacionalismem, jehož obecný narůst na přelomu devatenáctého a dvacátého století v Evropě opětně zaznamenáváme. Dalším možnou otázkou je, zda důvodem malého ohlasu Lichtwarkova díla u nás nemohla být, hlavně v oblasti historických věd, i těsná vazba na vídeňské prostředí, která se projevovala vlivem tamního školení především v metodologii vědecké práce.

Za úvahu by jistě stálo i podrobnější rozvedení komparace českého a německého prostředí v oblasti amatérské fotografie a jejího místa a role, která jí byla v obou kulturách přisuzována ve výchově k umění. Pro německé prostředí je tento rozbor sice dosti široký, ale postrádám právě podrobnější srovnání s naším prostředím, které by pomohlo k jasnějšímu pochopení odlišnosti obou kultur.

V pojednání o architektuře hamburské Kunsthalle poněkud postrádám její jasnější zasazení do kontextu dobové architektury, zejména do vývoje typu muzejní a výstavní budovy. Při této příležitosti se také asi nejvíce projevuje absence bohatší obrazové dokumentace. Právě rozbor architektonického typu Kunsthalle a její zařazení do kontextu vývoje dobové architektury by si bohatší a podrobnější obrazovou dokumentaci zcela jistě zasloužily. Doufám, že tyto uvedené drobné a dílčí výhrady budou autorkou uvedeny na pravou míru během diskuse při obhajobě této disertační práce.

Z výše uvedeného pak jasně vyplývá, že tuto disertační práci **plně doporučuji k obhajobě.**

V Praze 11.8. 2011

PhDr. Rudolf Pošva, CSc.
katedra architektury
stavební fakulty ČVUT Praha